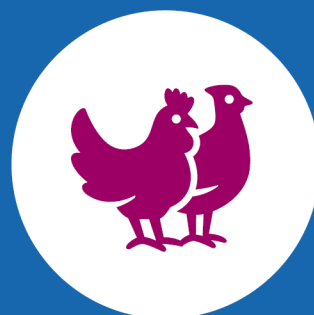

Rijksoverheid

Intensiveringsplan preventie vogelgriep

Inhoudsopgave

Aanleiding en doelstelling	3
1. Humaan	4
1.1. Continue beoordeling risico's vogelgriep.....	4
1.2. Voorbereiden op mogelijke vogelgriepscenario's.....	4
1.3. Voorzorgsmaatregelen voor personen met een verhoogd risico	5
1.4. Versterken van humane surveillance	5
1.5. Communicatie over blootstellingsrisico en beschermingsmiddelen	6
2. Wilde dieren	7
2.1. Opruimen dode wilde vogels.....	7
2.2. Versterken van monitoring in wilde dieren.....	7
2.3. Ondersteuning voor wildopvangcentra en dierenhulporganisaties	8
2.4. Soortenbescherming	8
3. Gehouden dieren.....	10
3.1. Huidige bestrijdingsmaatregelen beperken risico's, maar hebben veel impact.....	10
3.2. Vaccineren gehouden pluimvee.....	10
3.3. Verplicht bioveiligheidsplan voor pluimveebedrijven.....	11
3.4. Structuurmaatregelen om (impact van) uitbraken in de toekomst te beperken.....	12
3.5. Aanvullende maatregelen varkenshouderij	13
3.6. Convenant Diergezondheidsfonds	14
4. Onderzoek	15
5. Internationaal.....	16

Aanleiding en doelstelling

Nederland heeft sinds oktober 2021 met een ernstige vogelgriepsituatie te maken; dit is de aanleiding voor dit intensiveringsplan preventie vogelgriep. De hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) virusvariant H5N1 is nu endemisch in wilde vogelpopulaties in Nederland. Hierdoor is sprake van een voortdurende dreiging van besmetting bij wilde vogels, andere in het wild levende dieren en gehouden dieren. Sinds de start van de huidige vogelgriepuitbraak in 2021 heeft het virus tot veel besmettingen bij pluimveebedrijven geleid.

Vogelgriep is een zoönose en kan dus van dier op mens worden overgedragen. Het Deskundigenberaad Zoönosen (DB-Z) schat het risico van vogelgriep voor de algemene bevolking op dit moment in als 'laag' en het risico voor mensen met beroepsmatig contact met pluimvee/besmette dieren als 'laag tot matig'. Ook de European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) en European Food Safety Authority (EFSA) schatten het zoönotisch risico van HPAI-besmetting voor het algemene publiek in als 'laag' en voor mensen die beroepsmatig in contact komen met pluimvee als 'laag tot gemiddeld'. We moeten niet alleen voorbereid zijn op de huidige variant van het vogelgriepvirus, maar ook rekening houden met mogelijke scenario's waarbij andere varianten van vogelgriep in Nederland zouden circuleren, onder vogels, onder zoogdieren of onder mensen. Het DB-Z heeft op twee verschillende momenten advies gegeven over vogelgriep, deze adviezen zijn meegenomen in dit intensiveringsplan.

De permanente dreiging van het virus en de impact van uitbraken voor getroffen dieren, houders, natuur en maatschappij maakt dat aanvullende maatregelen nodig zijn. De doelstellingen van het intensiveringsplan zijn:

- **Humaan:** verkleinen van de kans dat een variant van vogelgriep ontstaat die makkelijker overgaat op mensen en/of leidt tot verspreiding tussen mensen door inzet op preventie en voorlichting, zorgen voor een vroege signalering en tijdige respons. Daarnaast beter voorbereid zijn op verschillende scenario's van dreiging voor de volksgezondheid door verbetering van bestaande richtlijnen en draaiboeken;
- **Wilde dieren:** regelen van adequate omgang met zieke dieren in het wild en het opruimen van dode wilde vogels, versterken van de monitoring onder in het wild levende dieren en verkennen van mogelijkheden om ernstige gevolgen van uitbraken bij in het wild levende dieren (bijvoorbeeld in broedkolonies) te verkleinen;
- **Gehouden dieren:** maatregelen om de kans op en gevolgen van uitbraken bij gehouden pluimvee en relevante andere gehouden dieren te verkleinen, bijvoorbeeld het zo snel mogelijk op verantwoorde wijze vaccineren van pluimvee tegen vogelgriep.

Maatregelen worden gewogen op (potentiële) humane en veterinaire risico's, proportionaliteit en uitvoerbaarheid. Het vogelgriepvirus verandert continu en wetenschappelijke kennis en praktijkervaring nemen toe. Indien zich andere mogelijk maatregelen voordoen, worden die ook gewogen en uitgevoerd in het kader van dit intensiveringsplan.

Er is een sterke samenhang tussen dit intensiveringsplan, het Nationaal actieplan versterking zoönosenbeleid en het beleidsprogramma Pandemische Paraatheid. Hierbij wordt in bredere zin, vanuit het One health principe (de interdisciplinaire samenwerking om de gezondheid van mensen, dieren en milieu te verbeteren), gewerkt aan versterking van de structuren ten behoeve van bestrijding en preventie van infectieziekten, die tot uitbraken bij mensen of tot pandemieën zouden kunnen leiden. Deze structuren dragen ook bij aan de paraatheid bij een eventuele (dreiging) van een humaan-gevaarlijke vogelgriep.

1. Humaan

Het hoogpathogene vogelgriepvirustype H5N1 circuleert nu wereldwijd onder wilde vogels door migratie van besmette trekvogels. Dit is ook het virus dat in Nederland rondgaat onder in het wild levende vogels en zorgt voor uitbraken bij pluimvee. Sporadisch zien we besmettingen bij zoogdieren, die veroorzaakt worden door nauw contact met zieke/dode vogels. En tenslotte zijn er recent enkele voorvallen geweest waarbij niet uit te sluiten was dat het virus tussen zoogdieren onderling is overgedragen, bij nertsen in Spanje en zeeleeuwen in Peru. Van dit specifieke H5N1-type is bekend dat ook mensen in zeldzame gevallen bij intensief contact besmet kunnen raken. Sinds de start van de huidige uitbraak in oktober 2021 is een besmetting met dit type H5N1 bij mensen in het buitenland een paar keer gemeld, zoals recent bij enkele casussen in Chili, China en Ecuador.

1.1. Continue beoordeling risico's vogelgriep

De verspreiding en genetische variatie van vogelgriepvirussen worden wereldwijd door de WHO gevolgd om te kijken of ze niet zo veranderen dat ze mensen ziek kunnen maken en van mens op mens overdraagbaar worden. Daarvoor worden de sequenties en mutaties in een database gedeeld en geduid. Nederland verzamelt ook gegevens over de genetische variatie van de virussen en volgt de vogelgriepsituatie internationaal én nationaal nauwgezet, zowel in pluimvee als in wilde vogels en andere dieren. Het virus vormt een potentiële dreiging en de recente ontwikkelingen zijn verontrustend, maar vooralsnog beoordeelt de WHO het risico van dit virus voor de algemene bevolking als laag. Op basis van het momenteel beschikbare epidemiologische en virologische bewijs concludeert de WHO daarnaast dat de kans op verspreiding van mens op mens klein is. Het Nationaal Influenza Centrum (RIVM en Erasmus MC) is in Nederland verantwoordelijk voor de surveillance (toezicht op de ontwikkelingen en het bijhouden van ziektegevallen) van vogelgriep bij mensen, en het beoordelen van de zoönotische karakteristieken en mutaties van de circulerende virussen en daarmee de mogelijke risico's voor de volksgezondheid. Naast dit reeds gebruikelijke genetische onderzoek zal bijkomend onderzoek naar de fenotypische componenten van (nieuwe) AI-virussen worden verricht met als doel om systematisch te kijken naar mutaties van het virus in zoogdieren met het oog op het zoönotisch risico.

Al in 2011 hebben de ministeries van VWS en LNV een geïntegreerde humaan-veterinaire risicoanalysestructuur voor zoönosen ingesteld. Hierin zijn samenwerkingsvormen uitgewerkt voor de elementen van een risicoanalysestructuur (signalering, beoordeling en risicomangement). Deze zijn analoog aan de wijze waarop de risicoanalyse bij humane infectieziekten is georganiseerd. De risicoanalysestructuur moet het mogelijk maken zoönotische signalen tijdig te herkennen en op te volgen en, wanneer nodig, tijdig op te schalen. In alle schakels van de structuur, die onder leiding staan van het RIVM en het ministerie van VWS, zijn veterinaire en humane experts vertegenwoordigd.

1.2. Voorbereiden op mogelijke vogelgriepscenario's

Vanuit het oogpunt van (pandemische) paraatheid, is het wenselijk om meer systematisch verschillende scenario's van verspreiding van vogelgriep op te stellen om zo paraatheid en respons te verbeteren. In het kader van pandemische paraatheid is het van groot belang om te kijken naar de mogelijkheden van bestrijding van pandemische griep. Er zijn al voor de uitbraak van COVID-19 (o.a. na de H1N1 pandemische griep uitbraak in 2009/2010) veel voorbereidingen getroffen voor een uitbraak van pandemische griep. Vaccins zijn voorbereid, in Europees verband zijn er afspraken gemaakt over de levering van vaccins, er is een antiviraal middel op voorraad en er zijn richtlijnen en draaiboeken. Ook wordt door de gezondheidsinstellingen in Europees verband geoefend. Daarnaast wordt op regionaal niveau geoefend om zo de regionale ondersteuningsstructuur en bestaande regionale samenwerkingsverbanden waar nodig aan te passen en versterken. Dit alles is tevens input voor een Landelijk crisisplan infectieziektebestrijding en het updaten van de draaiboeken zoönosen en infectieziekten die in het kader van het beleidsprogramma Pandemische paraatheid en het Nationaal actieplan versterking zoönosenbeleid worden verbeterd.

Om meer systematisch naar de huidige ontwikkelingen te kijken zullen scenario's worden ontwikkeld over hoe vogelgriep zich in bepaalde situaties zou kunnen ontwikkelen en wat dit betekent voor eventuele bestrijdingsmaatregelen. Bij deze scenario's moet ook rekening worden gehouden met de mogelijkheid waarin er in het buitenland uitbraken komen in bepaalde omstandigheden, of waarin uitbraken zich voor gaan doen in andere groepen dan we normaal gesproken bij een uitbraak van humane influenza gewend zijn. Het RIVM gaat deze scenario's inclusief mogelijkheden voor respons uitwerken. De scenario's zijn naar verwachting deze zomer gereed. In het najaar van 2023 worden de scenario's verder uitgewerkt en worden handelingsopties toegevoegd. Op basis van deze scenario's kijken we of er in de bestaande draaiboeken aanpassingen van de respons opgenomen moeten worden.

1.3. Voorzorgsmaatregelen voor personen met een verhoogd risico

Door preventie van de verspreiding van vogelgriep naar mensen wordt de kans op het ontstaan van een humaan gevaarlijker variant verkleind. De risico's van vogelgriep in Nederland worden beperkt door voorzorgsmaatregelen te nemen op pluimveebedrijven en bij mensen die met besmette dieren in aanraking komen. Bijvoorbeeld door het verstrekken van virusremmers aan de ruimers van met vogelgriep besmette pluimveebedrijven, het aanbieden van een griepvaccinatie aan deze ruimers, het instellen en naleven van bioveiligheidsprotocollen en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen voor mensen die op besmette bedrijven moeten komen. Daarnaast worden dierenartsen en personen die in contact hebben gestaan met besmette bedrijven gevolgd door de GGD en personen met klachten worden getest. Het RIVM heeft een werkgroep opgericht die zorgt dat chemoprophylaxe verstrekking in de Arbo-systematiek (o.a. Risico-inventarisatie en Evaluatie, arbocatalogi, medewerkersregistratie en bedrijfsgeneeskundige begeleiding) op adequate manier wordt opgepakt.

Voorkomen dat vermenging van verschillende typen influenza optreedt is ook belangrijk om het ontstaan van een humaan gevaarlijker variant (middels reassortment) tegen te gaan. Het ministerie van VWS werkt daarom aan het laagdrempelig aanbieden van seizoensgriepvaccinatie aan personen die professioneel betrokken zijn bij het opruimen van dode wilde vogels en zoogdieren en varkens- en pluimveehouders. Seizoensgriepvaccinatie biedt het individu bescherming tegen de humane griep; dit voorkomt (individuele) ziektelast, overbelasting van de zorg en uitval van werknemers. Seizoensgriepvaccinatie van risicogroepen met betrekking tot vogelgriep kan daarnaast het risico verkleinen dat influenzastammen van de humane seizoensgriep mengen met influenzastammen van de vogelgriep, waardoor een voor de mens gevaarlijke variant van (aviaire) influenza kan ontstaan.

Deze seizoensgriepvaccinatie is voor personeel van de NVWA goed geregeld. Vervolgstep is het verlagen van de drempel voor de andere doelgroepen. In het najaar van 2022 is als eerste stap via de nieuwsbrief van de arbodienstverlener in de agrarische sector gecommuniceerd over het belang van het halen van de seizoensgriepvaccinatie, en over hoe individuen toegang krijgen tot deze vaccinatie. Die is immers, via de apotheek en de huisarts, jaarlijks verkrijgbaar. Het ministerie van VWS onderzoekt wat er aanvullend gedaan kan worden in de aankoop en distributie van vaccins. Omdat deze risicogroepen het best geïdentificeerd kunnen worden door werkgevers, vrijwilligersorganisaties en sectorvertegenwoordigers, wordt overlegd over de organisatie van vaccinatie. Het ministerie van VWS stelt de persoonlijke beschermingsmiddelen, die over zijn van de coronavoorraden, beschikbaar aan alle vrijwilligers die in contact komen met dode wilde dieren met vogelgriep.

1.4. Versterken van humane surveillance

Inzet op onmiddellijke detectie van een humane casus, mocht die zich voordoen, helpt voorkomen dat het virus zich zou kunnen aanpassen aan (over)leven en verspreiden in de mens. Detectie aan de (potentiële) bron is daarbij van groot belang. Iedereen die op een bedrijf waar vogelgriep is vastgesteld mogelijk in aanraking is gekomen met besmette dieren wordt opgenomen in de monitoring. Als zij griepachtige klachten krijgen die zouden kunnen wijzen op een besmetting kunnen zij zich melden bij de GGD voor onderzoek. Het RIVM werkt, samen met de betrokkenen, aan proactieve monitoring voor pluimveehouders en andere blootgestelden wanneer op het bedrijf vogelgriep is vastgesteld. Varkenshouders worden betrokken en geïncorporeerd in deze surveillance indien er een vogelgriepinfectie bij varkens op een varkensbedrijf wordt vastgesteld. Het RIVM is gevraagd deze in de monitoring toe te voegen. Als de proactieve surveillance in deze eerste groep is opgezet en goed loopt, wordt deze surveillance uitgebreid naar personen die in contact zijn geweest met besmette wilde dieren.

Voor een goede humane surveillance is ook bewustzijn bij zorgverleners van groot belang. Huisartsen, ziekenhuispersoneel en specialisten moeten zich ervan bewust zijn dat het bij luchtwegklachten soms goed kan zijn om door te vragen op contact met mogelijk besmette dieren. Daarnaast is ook de route om getest te worden via de GGD niet altijd duidelijk voor individuen, organisaties en zorgverleners. Er wordt laagdrempelig diagnostiek aangeboden aan alle mensen die in contact zijn geweest met besmette dieren (ook niet-beroepsmatig), in het geval dat ze klachten ontwikkelen. Dit geldt ook voor varkenshouders. Dit is al mogelijk bij de GGD, maar zorgverleners en organisaties waar deze personen voor werken weten dit vaak niet. Hier ligt een taak van de overheid om te zorgen dat dit beter bekend wordt. We gaan in overleg met de betrokken organisaties en GGD-en kijken hoe de communicatie hierover, waarin ook het belang van vaccinatie tegen de seizoensgriep kan worden meegenomen, georganiseerd kan worden.

1.5. Communicatie over blootstellingsrisico en beschermingsmiddelen

Het is belangrijk om gericht te communiceren naar groepen die in contact (kunnen) komen met besmette wilde dieren. Er wordt gewerkt aan doelgroepgerichte communicatie om het blootstellingsrisico aan bronnen van vogelgriep te beperken (bijvoorbeeld over opruimen dode vogels en vermijden contact zieke wilde vogels). Deels is hier al op ingezet in het Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid met diverse acties die reeds opgepakt worden op “zoönosegeletterdheid” voor specifieke doelgroepen zoals dierenartsen, dierenhulpverleners, waarin ook communicatie specifiek over vogelgriep uitgewerkt wordt of zal worden. Er wordt in het kader van de zoönosegeletterdheid onder andere een cursus opgezet voor medewerkers van wildopvangorganisaties. Deze cursus is bedoeld om de herkenning van mogelijke zoönosen te vergroten. Daarnaast gaat de cursus over kennis van preventieve maatregelen, zoals adequaat gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, procedures voor omgaan met zieke dieren, en melden en opsturen van dode dieren voor diagnostiek. Hier zal vogelgriep goed onder de aandacht worden gebracht.

Er wordt gewerkt aan het verbeteren van de bewustwording van zorgverleners, zodat zij patiënten vragen naar mogelijke blootstelling aan zieke of dode vogels of andere dieren. Dit valt ook deels binnen het traject dat al loopt vanuit het Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid. Het is belangrijk dat mensen, die in contact kunnen komen met besmette dieren, zich goed beschermen: de communicatie daarover naar de partijen betrokken bij het opruimen van dode wilde dieren, die mogelijk besmet zijn met vogelgriep, wordt geïntensiveerd. In het Landelijk platform vogelgriep in wilde vogels wordt gewerkt aan adequate communicatie voor medewerkers en vrijwilligers bij organisaties van natuurbeheer, dierenopvang en voor het algemene publiek in samenwerking met veldpartijen.

2. Wilde dieren

Via trekvogels kunnen nieuwe virusvarianten richting Europa komen. De beleidsinzet is enerzijds gericht op het voorkomen dat besmette in het wild levende dieren (vogels en zoogdieren) in contact kunnen komen met mensen en andere (huis)dieren, en anderzijds op het monitoren op nieuwe varianten in wilde dieren. Het uitroeien van vogelgriep bij in het wild levende vogels is geen reëel scenario.

2.1. Opruimen dode wilde vogels

Het is belangrijk dat dode wilde vogels worden opgeruimd, in ieder geval op plaatsen waar de mogelijkheid bestaat dat zij mensen en andere dieren kunnen besmetten. Ook op plaatsen waar veel dode vogels bij elkaar liggen is het belangrijk die op te ruimen. Er zijn aanwijzingen dat het verwijderen van kadavers uit broedkolonies kan voorkomen dat een hele kolonie sterft, dit kan van belang zijn voor soortenbescherming.

Het ministerie van LNV heeft de leidraad "omgang met wilde vogels met vogelgriep" opgesteld. Daarin zijn de verantwoordelijkheden die op basis van wetgeving bestaan uitgewerkt. Er is niet expliciet geregeld wie verantwoordelijk is voor het opruimen van dode wilde dieren. Het is aan de rechthebbende van het terrein (of de beheerder) om al dan niet tot het verwijderen van kadavers op hun terrein over te gaan. De verantwoordelijkheid van de ministeries is te zorgen voor een structuur waarbinnen regionale en lokale partijen het opruimen van kadavers en de omgang met zieke wilde vogels zelf goed kunnen organiseren en uitvoeren.

Het ministerie van LNV en het ministerie van VWS hebben samen daarom het initiatief genomen tot het oprichten van het 'Landelijk platform vogelgriep in wilde dieren'. Dit platform, onder leiding van de beide ministeries, bestaat onder andere uit terreinbeheerders, dierenhulporganisaties, veiligheidsregio's en andere betrokkenen. Via hen zijn alle relevante partijen vertegenwoordigd in het platform. Het doel van het platform is om informatie te bundelen, een netwerk op te zetten, vragen vanuit het veld op te halen en informatie landelijk of via het netwerk regionaal te delen.

Het landelijk platform vogelgriep in wilde dieren houdt zich met de volgende drie thema's bezig:

1. Landelijke regie

De ministeries zullen samen met de Veiligheidsregio's binnen het platform de landelijke regie vormgeven. Het platform zal met de landelijke regie de uitvoering faciliteren door bijvoorbeeld landelijke protocollen te ontwikkelen, communicatienetwerken op te zetten en waar nodig onderzoek uit te zetten.

2. Communicatie

Het gaat hierbij om communicatie tussen veld, regio en landelijke organisaties. En daarnaast om communicatie naar burgers en naar mensen in het veld. De vogelgriep-app is door het ministerie van LNV gelanceerd en een werkwijze is kenbaar gemaakt aan alle relevante partijen in het veld. Met deze app kunnen partijen goed en eenvoudiger inzichtelijk maken waar dode vogels gevonden zijn. Daarnaast wordt er door het ministerie van LNV gewerkt aan een vogelgriep telefoonnummer, samen zullen de app en het telefoonnummer zorgen voor een centraal meldpunt vogelgriep. Daarnaast zal, voor zover dit nog niet gebeurd is, alle beschikbare informatie en data gecentraliseerd worden op de rijksoverheid pagina over vogelgriep.

3. Kennisontwikkeling

Binnen het platform zullen inhoudelijke vragen uit het veld opgehaald worden. De ministeries zullen zorgen dat die beantwoord kunnen worden. Zo laat het ministerie van LNV nu onderzoek doen naar de validatie van sneltesten voor vogelgriep.

2.2. Versterken van monitoring in wilde dieren

Het is belangrijk om goed zicht te houden op het vogelgriepvirus in dieren. Het is relevant om in beeld te hebben in welke diersoorten vogelgriep voorkomt. Om deze reden is het meldsysteem voor dode vogels met vogelgriep herzien; alle dode wilde vogels voor onderzoek kunnen worden gemeld bij het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC). Het DWHC maakt samen met het Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) een inschatting welke (soorten) vogels onderzocht moeten worden. Door middel van een selectie van de te bemonsteren kadavers kan risico gebaseerd overzicht worden gehouden over de verspreiding van vogelgriep in dode wilde vogels en hoeft niet iedere dode vogel te worden onderzocht. Daarnaast onderzoekt het DWHC ook vogels om

andere ziektes in wilde vogels te signaleren. Zo is de monitoring dode wilde vogels bij één instelling belegd. Via de vogelgriep-app is het ook mogelijk om vogels te melden voor onderzoek bij DWHC.

Meldingen van dode wilde zoogdieren (vlees- en aaseters) met neurologische symptomen, die kunnen wijzen op vogelgriep, zijn bij de NVWA belegd. Meldingen kunnen via het Landelijke meldpunt dierziekten van de NVWA gedaan worden, waarna de NVWA de dieren zal laten onderzoeken. Ook wordt gekeken naar convenience sampling bij vossen en zeehonden. Dit houdt in dat er bepaalde soorten onderzocht kunnen worden wanneer er (om andere redenen) gemakkelijk dieren of monsters voorhanden zijn. Zo zal DWHC dit najaar serologisch onderzoek doen bij vossen in Fryslân, om te kijken in hoeverre vossen besmet geraakt zijn met vogelgriep. Fryslân is een gebied waar de afgelopen tijd veel sterfte was onder wilde vogels door vogelgriep. Het is daarom te verwachten dat er juist in dat gebied ook vossen met vogelgriep besmet raken waardoor makkelijker een indruk gekregen kan worden van het voorkomen van vogelgriep in vossen.

De faculteit diergeneeskunde (FD) heeft onderzoek gedaan naar influenza onder katten. Bij dit onderzoek bleek een deel van de zwervkatten (katten zonder eigenaar) positief te testen op afweerstoffen tegen de H5-variant van vogelgriep. Dit waren grotendeels zwervkatten zonder specifieke ziekteverschijnselen voor vogelgriep, die tijdens een castratietraject onder andere zijn getest op vogelgriep. Er worden aanvullende testen uitgevoerd om deze voorlopige resultaten te bevestigen. LNV en VWS zullen opdracht geven voor een nader onderzoek naar de aanwezigheid van vogelgriep onder katten met een eigenaar. Ook zijn recent in Polen een aantal katten positief getest op H5N1. Deze katten zijn doodgegaan en toonden verschijnselen die passen bij vogelgriep bij zoogdieren. Een deel van de katten kwam niet buiten, wat doet vermoeden dat zij niet besmet zijn door wilde vogels, maar middels een andere besmettingsroute. Er wordt nog nader onderzoek gedaan naar de mogelijke besmettingsbron. Ook is recent een onderzoek gepubliceerd met meer informatie over een besmette Franse huiskat van december 2022. Het onderzoek bevestigt dat de kat besmet is geweest met dezelfde vogelgriep variant als van een besmet eendenbedrijf in de buurt. De andere kat en hond uit het huishouden van de kat zijn ook getest op vogelgriep, zij testten beide negatief. Nederland volgt de situatie op de voet.

Het is belangrijk om goed zicht te houden op de ontwikkeling van het vogelgriepvirus bij zoogdieren. De minister van LNV zal daarom een meldplicht instellen voor H5-positieve laboratoriumuitslagen voor vogelgriep testen bij zoogdieren. Deze meldplicht geldt zowel voor in het wild levende zoogdieren (waaronder vossen en zeehonden) als voor gehouden dieren. Op dit moment geldt alleen een meldplicht voor vogelgriep bij (tijdelijk) gehouden vogels. De uitbreiding van die meldplicht zal bijdragen aan het meer inzichtelijk maken van de aanwezigheid van vogelgriep bij zoogdieren. Zo krijgen de ministeries van VWS en LNV een inschatting van welke zoogdieren besmet zijn en waar in Nederland deze besmettingen plaatsvinden. De meldplicht geldt voor medewerkers van onderzoeksinstellingen, dierenartsen en (tijdelijke) houders.

2.3. Ondersteuning voor wildopvangcentra en dierenhulporganisaties

Dierenhulporganisaties zijn vaak het eerste aanspreekpunt voor burgers voor het melden van zieke wilde dieren. Het is belangrijk dat mensen die bij deze organisaties werken goed weten hoe zij veilig kunnen werken en ook in staat gesteld worden hun werk veilig te doen. Dierenhulporganisaties krijgen daarvoor geen geld vanuit de Rijksoverheid. Voor 2023 stellen de minister van VWS en LNV in totaal € 100.000 beschikbaar voor deze groep vrijwilligers. Dit doen ze vanwege de huidige vogelgriep situatie, met grote aantallen dode en zieke wilde vogels. Met dit geld kunnen dierenartskosten worden betaald, maar ook andere middelen en materialen die zij nodig hebben om veilig hun werk te kunnen doen. Ook voor de jaren daarna spannen beide ministeries zich in om dierenhulporganisaties te ondersteunen, zolang vogelgriepsituatie bij wilde dieren, vanwege de grote aantallen dode en zieke wilde vogels, een substantiële inzet van vrijwillige dierenhulporganisaties vraagt. Daarnaast zijn de van de Covid-pandemie overgebleven voorraden met persoonlijke beschermingsmiddelen voor hen en andere vrijwilligers ter beschikking gesteld.

Vogelgriep betekent iets voor het werk van deze organisaties, met name voor de wildopvang locaties. Het opvangen en verzorgen van zieke of gewonde wilde vogels vereist inzet en kennis. Al eerder maakten dierenhulporganisaties een protocol voor vogelgriep voor wildopvangcentra dat toegevoegd is aan de leidraad "omgang met wilde vogels met vogelgriep". Er wordt door het ministerie van LNV samen met de wildopvangcentra gekeken naar knelpunten die zij nu ervaren. Dit onderwerp wordt ook geadresseerd binnen het Landelijk platform.

2.4. Soortenbescherming

Uitbraken van vogelgriep kunnen impact hebben op populaties van in het wild levende dieren. Monitoring van in het wild levende dieren en herstelmaatregelen voor ernstig getroffen kwetsbare soorten zijn daarom belangrijk. Nederland heeft een omvangrijk monitoringsnetwerk voor vogels. Vorig jaar is aan Sovon Vogelonderzoek Nederland gevraagd om uit te zoeken wat de impact van vogelgriepuitbraken op populaties van in het wild levende vogels is geweest en welke mogelijkheden er zijn om deze uitbraken te voorkomen of te beheersen. Daarnaast is bij Wageningen Marine Research onderzoek uitgezet naar de uitbraak van HPAI onder grote sterns. Dit onderzoek loopt nog en de resultaten worden binnenkort verwacht. Ook in de toekomst kan door de minister voor Nens vanuit haar systeemverantwoordelijkheid bij eventuele uitbraken onder kwetsbare soorten onderzoek worden uitgezet naar de impact op populaties en mogelijke herstelmaatregelen. Verder is overleg met experts gaande om mogelijke maatregelen te identificeren om het herstel van getroffen populaties te bevorderen. De provincies zullen hierin betrokken worden vanuit hun verantwoordelijkheid voor het beheer van populaties.

3. Gehouden dieren

Een (preventieve) ruiming van een bedrijf is zeer ingrijpend - zowel voor de houder, de gehouden dieren als de directe omgeving. Naast de emotionele en ethische kant van een besmetting en de ruiming is er ook een financiële kant, bijvoorbeeld omdat na een uitbraak beperkende maatregelen worden opgelegd aan het bedrijf en de directe omgeving, en vanwege gedeelde inkomsten. Het grote aantal besmette en geruimde bedrijven en de situatie bij de wilde fauna tonen de ernst van de situatie aan en de urgentie om de kans op uitbraken en verspreiding van vogelgriep verder te verkleinen. De preventie- en bestrijdingsmaatregelen beperken de risico's, maar hebben een grote impact. De huidige preventie- en bestrijdingsmaatregelen worden hier beschreven. Binnen het intensiveringsplan voor (commercieel) gehouden dieren worden daarnaast aanvullende maatregelen beschreven: vaccinatie, bioveiligheid, structuurmaatregelen en maatregelen voor de varkenshouderij. Tot slot wordt bij de herziening van het convenant voor het diergezondheidsfonds ook rekening gehouden met de toegenomen druk van vogelgriep.

3.1. Huidige bestrijdingsmaatregelen beperken risico's, maar hebben veel impact

Vogelgriep is een ziekte waarvoor op grond van Europese regelgeving bestrijdingsmaatregelen moeten worden getroffen, indien er sprake is van een besmetting. De bestrijdingsmaatregelen zijn vastgelegd in Europese regelgeving. Daarnaast kan een lidstaat aanvullende nationale maatregelen opleggen, waaronder preventieve maatregelen. Dit kan zowel landelijk als regionaal. Nederland heeft sinds de start van de uitbraak in 2021 verschillende maatregelen getroffen, zoals de afscherm- en ophokplicht.

Bij een verhoogde kans op introductie van vogelgriep op een pluimveehouderij kan een afscherm- en ophokplicht worden ingesteld, om te voorkomen dat pluimvee van bedrijven met een uitloop of hobbypluimvee in Nederland besmet raakt door virus uit wilde vogels. Pluimveebedrijven met een uitloop hebben namelijk een grotere kans op een besmetting met vogelgriep. Een afscherm- en ophokplicht kan landelijk of regionaal gelden. Ook kunnen extra regels voor het vervoer van dieren worden ingesteld, zoals de voorwaarde dat dieren alleen vervoerd mogen worden nadat een dierenarts een klinische inspectie heeft uitgevoerd, of de voorwaarde dat vervoer conform een hygiëneprotocol plaatsvindt. De meldplicht voor vogelgriep kan aangescherpt worden, zodat dierenartsen en houders nog eerder bij de NVWA een melding moeten maken van vogelgriep. Er kunnen ook regionale vervoersbeperkingen worden ingesteld, bijvoorbeeld als er in korte tijd veel uitbraken in een bepaalde regio zijn. De meest ingrijpende maatregel, die genomen kan worden, is een preventieve ruiming. Dit kan nodig zijn bij een uitbraak van vogelgriep in een pluimveedicht gebied. Ook kan een preventieve ruiming nodig zijn als er sprake is van risicovol contact met een besmet bedrijf. Preventief ruimen is altijd een maatwerkafweging, waarbij op basis van de specifieke situatie een afweging wordt gemaakt.

Bij een uitbraak van vogelgriep op een pluimveehouderij worden meerdere bestrijdingsmaatregelen genomen. Deze maatregelen zijn gericht op het uitroeien van de besmettingshaard en het voorkomen dat het virus zich verder verspreidt tussen gehouden dieren. De vogels op een besmette locatie worden geruimd. Als er meer dan 50 vogels op de besmette locatie aanwezig zijn wordt er, conform Europese regelgeving, een beschermings- en bewakingszone ingesteld. Deze hebben een straal van 3 respectievelijk 10 km rondom de besmette locatie en in deze gebieden gelden diverse maatregelen, zoals vervoersbeperkingen en een bezoekersverbod. Pluimveehouderijen in de beschermingszone worden onderzocht op vogelgriep. Bij een uitbraak van vogelgriep op een locatie waar zowel pluimvee als varkens worden gehouden worden, naast de reguliere maatregelen, ook standaard de varkens onderzocht op vogelgriep.

Deze bestrijdingsmaatregelen beperken de risico's, maar hebben niet kunnen voorkomen dat veel pluimveebedrijven besmet zijn geraakt. De permanente dreiging van het virus en de impact van uitbraken voor getroffen dieren, houders, natuur en maatschappij maakt dat aanvullende maatregelen nodig zijn ten behoeve van de volksgezondheid, wilde dieren en gehouden dieren.

3.2. Vaccineren gehouden pluimvee

Vaccinatie is één van de extra maatregelen om bij gehouden vogels de kans op vogelgriepbesmettingen te verkleinen. Er wordt gewerkt aan een stapsgewijs traject om vaccinatie zo snel mogelijk en met zo gering mogelijk risico's voor volks- en diergezondheid mogelijk te maken. Tussen augustus 2022 en januari 2023 is een vaccinproef uitgevoerd, waaruit bleek dat twee van de vier geteste vaccins effectief zijn tegen ziekteverschijnselen en verspreiding van het vogelgriepvirus. Deze twee vaccins worden in een veldproef verder onderzocht op effectiviteit. Naar verwachting kan de proef starten in september 2023 op twee relatief kleine legbedrijven met een reguliere bedrijfsvoering. De proef zal ruim een jaar duren. Gedurende die periode

worden zeer waarschijnlijk drie transmissieproeven gedaan zoals die ook in het najaar van 2022 bij WBVR zijn uitgevoerd tijdens de proef in het laboratorium. Hiermee wordt de effectiviteit van vaccinatie, toegediend onder praktijkomstandigheden, onderzocht. Tevens wordt onderzocht hoe lang een vaccinatie voldoende bescherming biedt tegen infectie en transmissie. Resultaten komen gedurende 2024 en 2025 beschikbaar.

Het streven is om een pilot met meer bedrijven uit te voeren. Het doel van de pilot is ervaring opdoen en inzicht krijgen in het uitvoeren van vaccinatie in de praktijk en alle verschillende aspecten die daarbij komen kijken. Deze ervaringen worden gebruikt voor een verdere opschaling en de uitvoering van een vaccinatieprogramma op de langere termijn. De pilot zal starten na het bekend worden van de eerste resultaten van de veldproef en de daaraan gekoppelde eerste transmissieproef. Resultaten van die proef worden begin 2024 verwacht. Daarnaast wordt de pilot uitgevoerd met vaccins die door EMA zijn beoordeeld en waarvoor dan een Europese handelsvergunning is verkregen. Deze ervaringen worden gebruikt voor een verdere opschaling en de uitvoering van een vaccinatieprogramma op de langere termijn. Zaken die moeten worden uitgewerkt en georganiseerd zijn onder andere het opzetten en implementeren van een surveillanceprogramma, de registratie van gevaccineerde bedrijven, het kanaliseren van producten van gevaccineerde dieren bij de afzet, het in kaart brengen van de effecten van vaccinatie op de handel in de EU en met derde landen en het steunen van de sectoren bij het minimaliseren van deze negatieve effecten.

Op dit moment wordt door sectoren en LNV in kaart gebracht met welke handelspartners mogelijk problemen bij de afzet kunnen ontstaan en hoe deze problemen kunnen worden opgelost. De sectoren zijn met hun handelspartners in gesprek over de afzet; zij zijn primair verantwoordelijk voor het afzetten van hun producten. LNV ondersteunt de sector bij het minimaliseren van eventuele mogelijke gevolgen van vaccinatie voor de handel. Op daarvoor geschikte bijeenkomsten wordt door LNV met vertegenwoordigers van derde landen gesproken over de afzet van producten van gevaccineerde dieren. Dat gebeurt eveneens in Europees verband, in de diverse gremia die daar zijn, zoals de reguliere CVO-bijeenkomsten en de vaccinatiewerkgroep met deelnemers uit de verschillende Europese lidstaten. Via deze gremia zet Nederland zich in om ervaringen te delen, knelpunten en mogelijkheden te identificeren, en te verkennen of er vanuit een gezamenlijk doel samen, ook met de Europese Commissie, kan worden opgetrokken in dit traject.

LNV acht een stapsgewijze aanpak van het mogelijk maken van vaccinatie noodzakelijk, zodat een programma met zo gering mogelijk risico's voor volks- en diergezondheid kan worden gerealiseerd. Daarnaast zijn ook een acceptabele inzet van mensen en middelen, en het zo klein mogelijk maken van negatieve gevolgen voor de handel van belang.

3.3. Verplicht bioveiligheidsplan voor pluimveebedrijven

Een goede bioveiligheid is van belang om zoveel mogelijk te voorkomen dat een bedrijf met vogelgriep besmet raakt. We kunnen ons in een wilde vogel- en waterrijk land als Nederland niet meer permitteren dat de bioveiligheid op bedrijven te wensen over laat. Gelukkig is de bioveiligheid op veel Nederlandse bedrijven al van hoog niveau, maar soms is er nog ruimte voor verbetering. Bioveiligheid verbeteren is lastig en vraagt vaak aanpassing van dagelijkse routines en regelmatig zijn er blinde vlekken ten aanzien van de eigen bedrijfssituatie. Het begint allemaal bij het in kaart brengen van de risico's van de bioveiligheid. Er zijn tools die daarbij kunnen helpen, zoals de hygiënescan van AVINED. Deze is al verplicht voor IKB-bedrijven.

Samen met de pluimveesector is vorig jaar een pilot uitgevoerd gericht op de ontwikkeling van een bedrijfsspecifiek bioveiligheidsplan. In die pilot werd gekeken of de hygiënescan van AVINED geoptimaliseerd kan worden om op een goede manier de bioveiligheid in kaart te brengen. Uit de pilot blijkt dat de hygiënescan als tool goed gebruikt kan worden voor dit doel. Daarom zal de minister van LNV, samen met de sector en dierenartsen, kort na de zomer van 2023 het verplichte bioveiligheidsplan in regelgeving uitwerken en instellen voor alle pluimveebedrijven. De hygiënescan zal als tool dienen om de bioveiligheid op bedrijven in kaart te brengen, de resultaten en vervolgacties uit die scan dienen vastgelegd te worden in het bedrijfsgezondheidsplan. Het is al verplicht om een bedrijfsgezondheidsplan te hebben op bedrijven met meer dan 250 stuks pluimvee, daar worden zaken aangaande de diergezondheid en antibioticagebruik in vastgelegd en opgevolgd. Daarnaast wordt breder ingezet op bioveiligheid samen met de sector en dierenartsen. De sector en dierenartsen organiseren regelmatig verschillende workshops en webinars. LTO werkt aan het project Netpoulsafe waar veehouders kennis en ervaring kunnen uitwisselen.

Het ventilatiesysteem van een stal vormt een mogelijke insleeproute voor het vogelgriepvirus, doordat het virus via de luchtinlaat het bedrijf kan binnenkomen. De pluimveesector laat onderzoek uitvoeren naar de

effectiviteit en praktische toepasbaarheid van windbreekgaas om virusdeeltjes bij luchtinlaatopeningen van ventilatiesystemen tegen te houden. Aan de hand van de resultaten zal LNV in overleg met de sector bezien of hieruit nog acties volgen.

3.4. Structuurmaatregelen om (impact van) uitbraken in de toekomst te beperken

De eerder in dit hoofdstuk besproken activiteiten zijn maatregelen voor de (relatief) korte termijn. Er wordt ook ingezet op structuurmaatregelen die op de lange termijn het risico op en de impact van uitbraken met vogelgriep verkleinen, zowel voor de huidige als voor nieuwe varianten van vogelgriep. Daarvoor wordt gekeken naar maatregelen in gebieden met een verhoogd risico op vogelgriep, zoals pluimveedichte en waterrijke gebieden. Door de hoge concentratie van bedrijven in pluimveedichte gebieden is de kans op verspreiding van het vogelgriepvirus tussen bedrijven daar groter en bestaat de kans op grootschalige uitbraken ('olievlekwerking'). In waterrijke gebieden is een verhoogde kans op insleep van vogelgriep op commerciële pluimveebedrijven vanuit wilde vogels. Hierbij is bijvoorbeeld de afstand vanaf een pluimveebedrijf tot water als ook de oppervlakte van het water van invloed op het risico. Om te bepalen of een gebied pluimveedicht of waterrijk is, is aan experts gevraagd om hier praktische definities voor uit te werken. Deze zullen voor de zomer van 2023 opgeleverd worden.

Ontwikkelingen in de landbouw

Er zijn op dit moment verschillende ontwikkelingen gaande in de landbouw die invloed zullen hebben op de pluimveehouderij, en die ertoe kunnen leiden dat het aantal pluimveebedrijven in pluimveedichte en waterrijke gebieden afnemen. Dat kan ertoe leiden dat de kans op uitbraken met en verspreiding van vogelgriep afneemt. Er zijn twee landelijke subsidieregelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging (de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv en de Lbv-plus). Een aanzienlijk deel van de Nederlandse pluimveehouders komt in aanmerking voor deze regelingen. Het is op voorhand moeilijk te voorspellen hoe groot het effect van deze regelingen precies zal zijn; dat hangt onder meer af van hoeveel en welke pluimveehouders deel zullen nemen. In de loop van 2024 is hier naar verwachting meer duidelijkheid over. Daarnaast werken provincies en de Rijksoverheid aan het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Dierziekten en zoönosen zijn als meekoppelende structurerende keuze opgenomen in het NPLG. Hiervoor zijn adviezen geformuleerd die provincies als handvatten kunnen gebruiken bij het vormgeven van hun gebiedsplannen en bij besluitvormingsprocessen binnen het NPLG. In deze adviezen wordt onder meer rekening gehouden met bedrijfs- en dierdichtheid en waterrijke gebieden. De adviezen zijn opgenomen in de update van de Handreiking NPLG die op 17 maart 2023 gepubliceerd is. De verwachting is dat het NPLG op termijn ook zal bijdragen aan een afname van het aantal pluimveebedrijven in de genoemde risicogebieden. Deze ontwikkelingen zullen in het licht van dit intensiveringsplan goed gemonitord worden. Indien nodig zal bekeken worden op welke wijze bijgestuurd kan worden vanuit veterinaire of volksgezondheidsredenen.

Verbod op nieuwvestiging in pluimveedichte en waterrijke gebieden

Vanwege het verhoogde risico op vogelgriep is het onwenselijk dat het aantal pluimveebedrijven in pluimveedichte en waterrijke gebieden verder toeneemt, waardoor ook het risico zou kunnen stijgen. Het streven is daarom om een verbod op nieuwvestiging voor pluimveebedrijven in waterrijke en pluimveedichte gebieden in te voeren. Dit is een ingrijpende en vergaande maatregel, die complex is om in te voeren. Er zijn nieuwe wettelijke bevoegdheden en een gedegen onderbouwing voor nodig. Experts zullen een impactanalyse uitvoeren naar de verwachte effectiviteit (verlaging van het risico voor dier- en volksgezondheid) en impact van deze maatregel op de sector. Deze impactanalyse is nodig om tot een zorgvuldige definitieve besluitvorming en gedegen onderbouwing te komen. Het streven is dat de impactanalyse voor het einde van het jaar wordt opgeleverd. Experts zijn gevraagd om hier mogelijke definities voor uit te werken, die in het vervolg van dit traject gebruikt zullen worden. Tot slot vinden wij het belangrijk om dit proces in goed overleg met decentrale overheden en andere ministers te doorlopen. Daarnaast bespreken we dit onderwerp vanzelfsprekend ook met sectorpartijen.

Verbod op uitbreiding in pluimveedichte en waterrijke gebieden

Er wordt nader onderzocht of een verbod op uitbreiding van pluimveebedrijven in waterrijke en/of pluimveedichte gebieden een effectieve en proportionele maatregel is. Met een verbod op uitbreiding (in dieraantallen) wordt voorkomen dat het aantal dieren in deze gebieden verder toeneemt. Deze maatregel is vergaand en ingrijpend. De verwachting is dat een verbod op uitbreiding moeilijker te onderbouwen zal zijn dan een verbod op nieuwvestiging. Ook zal deze maatregel, in tegenstelling tot een verbod op nieuwvestiging, impact hebben op bestaande pluimveehouderijen in waterrijke en pluimveedichte gebieden. Voor deze maatregel geldt dat nieuwe wettelijke bevoegdheden en een gedegen onderbouwing nodig is. Experts zullen

een impactanalyse uitvoeren naar de verwachte effectiviteit (verlaging van het risico voor dier- en volksgezondheid) en impact van deze maatregel op de sector. Deze impactanalyse is nodig om tot een zorgvuldige besluitvorming en gedegen onderbouwing te komen. Het streven is dat de impactanalyse voor het einde van het jaar wordt opgeleverd.

3.5. Aanvullende maatregelen varkenshouderij

Het varken staat in de wetenschappelijke literatuur bekend als een dier waar potentieel vermenging van influenzavirussen van verschillende diersoorten (waaronder de mens) kan plaatsvinden. Het commercieel houden van pluimvee en varkens op één locatie wordt daarom als mogelijk risico gezien. Daarom wordt ingezet op de volgende maatregelen voor de varkenshouderij of gemengde bedrijven met varkens en pluimvee.

Pilot monitoring influenzastammen varkenshouderij

Het is van belang om meer zicht te krijgen op welke influenzastammen rondgaan in de Nederlandse varkenshouderij om zo de risico's te kunnen beoordelen. Daarom is een pilot influenzamonitoring onder varkenshouderijen opgezet, deze wordt op dit moment door het RIVM uitgevoerd. Het is niet bekend hoe vaak er daadwerkelijk vermenging van virusstammen plaatsvindt, en of bepaalde varkenshouderijen een groter risico lopen (bijvoorbeeld gemengde bedrijven of bedrijven met buitenloop). Aan de pilot nemen verschillende typen varkensbedrijven deel. Met de pilot wordt informatie verzameld over risico's door vermenging van influenzavirussen tussen de verschillende gehouden diergroepen.

Meldplicht vogelgriep bij varkens

Zoals in paragraaf 2.2 is genoemd, wordt een meldplicht voor vogelgriep bij zoogdieren, waaronder varkens, ingevoerd. Met de meldplicht wordt het verplicht om positieve laboratoriumuitslagen van vogelgriep bij zoogdieren te melden bij de NVWA. Dit zal bijdragen aan het meer inzichtelijk maken van de aanwezigheid van vogelgriep bij zoogdieren en waar in Nederland deze besmettingen plaatsvinden. Op dit moment wordt verkend welke maatregelen genomen worden als vogelgriep wordt aangetroffen bij varkens. Dit wordt uitgewerkt in een beleidsdraaiboek en hierover is overleg met sectorpartijen en andere stakeholders. Zodra het beleidsdraaiboek gereed is zal een bestrijdingsbevoegdheid voor vogelgriep bij varkens worden ingevoerd, zodat bij een eventuele uitbraak maatregelen getroffen kunnen worden. Het streven is om dit beleidsdraaiboek in het vierde kwartaal gereed te hebben.

Bioveiligheid

Veehouders nemen bioveiligheidsmaatregelen ter preventie van dierziekten en zoönosen. Deze bioveiligheidsmaatregelen zijn voor een deel verwerkt in de reglementen van de private Integrale Ketenbeheersing (IKB) systemen en voor een deel in wet- en regelgeving. Deze bioveiligheidsmaatregelen gelden ook voor varkensbedrijven. In het Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid is al aangekondigd dat wordt ingezet op het versterken van de bioveiligheid op veehouderijen. Één van de acties betreft het invoeren van een bioveiligheidsplan voor alle veehouderijen na de uitrol van het verplichte bioveiligheidsplan voor pluimveebedrijven. Hierbij zal prioriteit worden gegeven aan de bioveiligheidsplannen voor varkensbedrijven. Daarin zal extra aandacht worden gevraagd voor mogelijke risicofactoren voor vogelgriep, zoals buitenuitloop of het gemengd houden van varkens en pluimvee.

Basismonitoring varken versterken

De basismonitoring is een systeem om de gezondheid van runderen, schapen en geiten, varkens en pluimvee te monitoren. In de basismonitoring worden signalen afkomstig van veehouders, dierenartsen, laboratoria en instanties uit de volksgezondheid onderzocht, gebundeld en geanalyseerd. In de basismonitoring bij varkens zal meer aandacht worden besteed aan vogelgriep. Varkens met buitenuitloop komen sneller in contact met (uitwerpselen van) wilde vogels. Via gerichte doelgroepencommunicatie zullen houders van varkens met buitenuitloop gestimuleerd worden om dieren in te sturen voor pathologisch onderzoek. Tevens zal bij pathologisch onderzoek versterkt worden ingezet op het testen van varkens op vogelgriep bij neurologische verschijnselen of longafwijkingen. Tot slot zal een onderzoeksvoorstel worden gedaan, gericht op influenza en vogelgriep bij biologisch gehouden varkens met buitenuitloop.

Gemengde bedrijven

Er zijn in Nederland zo'n 100 gemengde bedrijven waar zowel varkens als pluimvee commercieel worden gehouden. Bij een uitbraak van vogelgriep onder het pluimvee op een gemengd bedrijf, wordt ook standaard onderzoek naar vogelgriep gedaan bij de varkens op het bedrijf. Deze staande praktijk wordt onverminderd voortgezet. Tot nu toe is nog nooit vogelgriep bij varkens vastgesteld. Zoals in paragraaf 3.4 is beschreven, zijn

op dit moment verschillende ontwikkelingen gaande in de landbouw die invloed zullen hebben op de veehouderij, en daarmee ook op gemengde bedrijven. In de meekoppelende structurerende keuze dierziekten en zoönosen van het NPLG zijn gemengde bedrijven als risicofactor opgenomen in de adviezen voor provincies. De landelijke subsidieregelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging en het NPLG kunnen ertoe leiden dat gemengde bedrijven stoppen of omschakelen naar bijvoorbeeld één diersoort. Het is vooraf moeilijk te voorspellen wat het effect van deze ontwikkelingen zal zijn op het aantal gemengde bedrijven. Op gemengde bedrijven wordt het verplichte bioveiligheidsplan voor de pluimveesector op korte termijn uitgerold, waarin extra aandacht zal worden gevraagd voor de specifieke risico's van gemengde bedrijven. Er wordt de komende periode veel onderzoek gedaan waarmee meer inzicht wordt verkregen in de risico's van gemengde bedrijven. Op basis van de resultaten van deze onderzoeken zal worden afgewogen of er nog meer of andere maatregelen nodig zijn op deze gemengde bedrijven.

3.6. Convenant Diergezondheidsfonds

Het Diergezondheidsfonds (DGF) is er om uitgaven in verband met de bestrijding, bewaking en preventie van en onderzoek naar dierziekten, zoönosen, ziekteverschijnselen en resistentie te betalen. Het fonds wordt gevuld met bijdragen van veehouders (de diergezondheidsheffing), bijdragen van het ministerie van LNV en middelen die ter beschikking worden gesteld door de EU. In het Convenant financiering bestrijding besmettelijke dierziekten zijn afspraken gemaakt over de verdeling van kosten die betaald worden uit het DGF. Daarbij wordt rekening gehouden met het algemene belang en de belangen van de ondernemer. Per sector geldt een plafondbedrag, de maximale bijdrage van veehouders aan het DGF gedurende de convenantperiode. Alle uitgaven hoger dan het plafondbedrag worden betaald door de Rijksoverheid. Het bestrijdingsplafond voor de pluimveehouderij voor de periode 2020 tot en met 2024 staat op € 30 miljoen en is, vanwege het grote aantal uitbraken en (preventieve) ruiming, inmiddels overschreden.

In het najaar van 2023 zullen de onderhandelingen starten voor een nieuw convenant voor de periode 2025-2029. Volgens de planning zullen de gesprekken voor een nieuw convenant in maart 2024 worden afgerond. In het huidige convenant is afgesproken dat voor het bepalen van de plafondbedragen gekeken zal worden naar een risicoanalyse, draagkracht van de sector en draagvlak en verantwoordelijkheid van de partijen. Ook de risico's op vogelgriep, de uitbraken van de afgelopen jaren en de endemische aanwezigheid in wilde vogels zal worden meegenomen in de afspraken rond een nieuw convenant.

4. Onderzoek

Zoals in de eerdere hoofdstukken beschreven vindt al een breed palet aan onderzoek plaats rondom vogelgriep. Dit betreft onder andere onderzoek naar de verspreiding van vogelgriepvirus tussen bedrijven, naar risicofactoren gerelateerd aan de kans van een besmetting van een bedrijf, naar besmettingsroutes en de effectiviteit van verschillende bestrijdingsmaatregelen, waaronder preventief ruimen. Ook wordt onderzoek gedaan naar aanpassingen van het virus aan andere gastheren, zoals zoogdieren, door onderzoek naar bijvoorbeeld de verschillende mutaties van het virus. Daarnaast is onderzoek uitgezet naar de karakteristieken van een aantal tests die op locatie zouden kunnen worden uitgevoerd. Naar de effectiviteit van enkele vaccins wordt ook onderzoek gedaan, in het veld en onder gecontroleerde omstandigheden, zoals eerder beschreven. Het mogelijk effect van infecties op grote schaal bij wilde fauna zal ook worden bekeken. Het RIVM participeert samen met Erasmus MC, DWHC, GD en WBVR in een Europees onderzoekstraject (HaDEA direct grant One Health surveillance in animals and the environment) om een systematische One Health-surveillance op te zetten in wilde zoogdieren, en buitenuitloop varkens voor HPAI en varkensinfluenza, virale sequentie data-uitwisseling van deze dieren en mensen.

De ministeries van LNV en VWS hebben verder samen met wetenschappers het initiatief genomen tot het oprichten van een onderzoeksconsortium vogelgriep. Daarvoor wordt door een aantal onderzoekers van verschillende onderzoeksinstituten (Faculteit Diergeneeskunde, Erasmus Medisch Centrum, RIVM, Wageningen University and Research, SOVON en Royal GD), een inventarisatie gemaakt van kennislacunes, en aangegeven welke onderzoek zij wenselijk vinden. Bij het formuleren van onderzoeksvoorstellen wordt ook rekening gehouden met adviezen uit diverse expertgroepen, zoals DB-Z. De gesprekken hierover zijn op dit moment gaande. LNV en VWS wachten de voorstellen van het consortium af en zullen deze daarna beoordelen.

De ministeries van LNV en VWS achten het van groot belang dat er in het licht van de One Health-benadering een goede uitwisseling van informatie is tussen wetenschappers (humaan, veterinair en ecologie) en dat er in een One Health-context – ook internationaal - onderzoek plaatsvindt. LNV pleit er bij de Europese Commissie voor om in onderzoek zoveel mogelijk op te trekken met onderzoekers uit andere lidstaten, om de krachten te bundelen, onderzoek te harmoniseren en taken te verdelen.

Onder het bredere onderzoeksprogramma bij de Wageningen University & Research (onder andere via het WOT-programma (wettelijke onderzoekstaken)) worden verschillende taakgerichte projecten en onderzoeksprojecten op het gebied van aviaire influenza uitgevoerd. De taakgerichte projecten worden uitgevoerd ten behoeve van onder andere diagnostiek. Doel van de onderzoeksprojecten is het op peil houden van expertise en kennis en het ontwikkelen van nieuwe kennis en bijvoorbeeld diagnostiek. Op deze wijze houdt WBVR de crisisparaatheid in stand, en behoudt de expertise en kennis om LNV en VWS-adviezen te geven en beleidsvragen beantwoorden. Dit kan bijdragen aan de ontwikkeling van beleid om HPAI-uitbraken in de pluimveesector te voorkomen.

5. Internationaal

Vogelgriep is geen nationale aangelegenheid. Wereldwijde verspreiding van het virus vindt plaats via in het wild levende vogels. Mutaties kunnen overal ter wereld ontstaan en vervolgens hun weg vinden naar andere landen. Het is dus van groot belang om internationaal samen te werken op dit dossier om nieuwe varianten te signaleren en de kans van het ontstaan en verspreiden hiervan te verkleinen.

Mede op basis van een verzoek van Nederland heeft de Europese Commissie een vaccinatiewerkgroep opgericht om een aantal zaken over vaccinatie van pluimvee tegen vogelgriep te bespreken. De eerste bijeenkomst was in maart 2023. Lidstaten hebben resultaten van de verschillende vaccinproeven besproken. Nederland besteedt aandacht aan het surveillanceprogramma voor gevaccineerde dieren. Regels hiervoor zijn vastgelegd in de gedelegeerde handeling van de Europese Commissie, die betrekking heeft op regels voor het gebruik van bepaalde diergeneesmiddelen voor de preventie en bestrijding van bepaalde in de lijst opgenomen ziekten.

Op niveau van de CVO's (chief veterinary officers) wordt geregeld gesproken over vogelgriep, de ontwikkelingen, maatregelen ter preventie, waaronder vaccinatie. In de Health Security Committee van de Europese Commissie is door het RIVM, samen met de Nederlandse CVO, de Nederlandse multisectorale respons ten aanzien van HPAI gepresenteerd en de zorgen onder de aandacht gebracht die er zijn ten aanzien van de vondsten in wilde en gehouden zoogdieren en in het bijzonder ten aanzien van varkens en het risico van vermenging van influenzavirussen. Bij de General Session van de Wereldorganisatie voor diergezondheid (WOAH) in mei dit jaar is uitgebreid gesproken over vogelgriep. Daar is ook met CVO's van derde landen gesproken over de mogelijke handelsgevolgen van vaccinatie en hoe eventuele belemmeringen kunnen worden weggenomen. Deze gesprekken kunnen ertoe leiden dat met deze landen specifieke afspraken worden gemaakt over de afzet van producten van gevaccineerde dieren. In gezamenlijkheid is daar ook een resolutie opgesteld die het belang van vaccinatie, als aanvullende maatregel ter preventie van vogelgriep, onderschrijft. Daarin is ook opgenomen de aanbeveling dat landen zich aan de standaarden houden van WOAH zijn opgenomen. Dat biedt perspectief voor de handel met derde landen. Opgemerkt dient nog wel te worden dat er moet worden gewerkt aan het bouwen van vertrouwen in vaccinatie, en dat er veel landen die zeer terughoudend zijn, met toepassing ervan en met de import van producten van gevaccineerde dieren. Tenslotte zijn er geregeld contacten met overheden van andere lidstaten, als Duitsland, Frankrijk en België over hun aanpak en ideeën ter preventie.